

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Mirtiną liūdėsį sklaidanti šviesa

Nedaugiažodės kriminalinės kronikos eilutės, kad kažkas nu-sižudė, sužeidė, nužudė, paliko likimo valiai, nesuteikė bū-tinos pagalbos ir pan. mums, posovietinės erdvės vaikams, nuo kurių sovietmečiu kriminaliniai įvykiai buvo slepiami, jau tapo įprastos – kaip ir kitoms pasaulio visuomenėms, išskyrus ne-bent kelias totalitarinio režimo šalis. Įprastos, nes žmogaus pri-gimtis grumiasi su blogiu nuo priešistorinių laikų ir grumsis iki laikų pabaigos. Neįprastos, nes jeigu žmogus yra ne tik evoliucijos produktas, bet ir Dievo kūrinys, sunku suprasti, kodėl jis savo va-lia žaloja kitą Dievo kūrinį.

Šio amžiaus kriminalinė kronika tarp eilučių slepia dar vieną mirties būdą – depresiją, mirtiną liūdėsį, apie kuri rašoma Nauja-jame Testamente. Psichologai ir psichiatrai išskirtų racionalias šios ligos priežastis, ligos, nuo kurios suakmenėja siela, kuri apkar-tina gyvenimo stebuklą, atskiria žmogų nuo bendruomenės ir pri-verčia pakelti ranką prieš save. Ji kaip lėtai veikiantys nuodai, su-paralyžiuojantys valią, atbukinantys dėmesį ir sunaikinantys ar-timo meilę, atjautą ir bendruomeniškumo džiaugsmą. Žmogus merdėja savo vie-nišumo rate, nors aplinkui verda gyvenimas.

Tai liga, turinti ne tik konkrečius, su žmogaus fiziologija susijusius bruožus, kuriuos galima gydyti vaistais, pritaikyti tam tikrą terapiją. Tai ir ontologinė liga, pro kurios anamnezę ir eigą prasikala žmogaus kaltės, puikybės ir tušybės dai-gai.

Žmogaus, patikėjusio savo galia ir valdžia, patikėjusio savimi (tai labai po-puliari šio amžiaus doktrina), tikinčio vis besikeičiančiomis mokslo hipotezėmis ir teorijomis, bet pamiršusio kitus, pamiršusio pasaulio ir gyvybės stebuklą, šito stebuklo priežastis, pamiršusio pasakos esmę ir pasakos etiką. G. K. Chester-tonas rašė, kad ir visata gali būti panaši į kalėjimą, jeigu apibrėžtume ją tik ra-cionaliais ir materialiais kriterijais.

Argi reikia stebėtis, kad žmonėms pasidaro mirtinai nuobodu gyventi, kai jų gyvenime nebelieka stebuklo, o pasaka tampa ironijos ir intelektualios pašaipos ob-jektu?.. Netgi nuvalkiota ir masinės kultūros išeksploatuota pasaka išlaiko savo nekintantį etinį statusą, o štai nuvalkiotos racionalios tiesos neretai tampa paro-dija ir karikatūra. Nors, žinoma, šiuolaikiniai vartotojiški ateistai su tuo nesu-tiktų.

Jų nuomone, iš krikščionybės kaip iš „naivos pasakėlės” ne tik galima, bet ir privalu šaipytis, taip įrodant savo *l'esprit*, o štai iš primato virtimo žmogumi – šiukštu, tai liudytų blogą skonį. Nors šitas virsmas iš esmės kažkuo ir juokingas, ir baisus. Ir su etika prasilenkiantis – primatų evoliucijos teorija leidžia daryti įvairius mokslinius ir pramoninius eksperimentus su beždžionėmis, „pamirš-tant”, kad tai tamstos, pone eksperimentuotojau, protėvis. Krikščionybė šiuo at-veju daug racialesnė ir etiškesnė, bylodama, kad gyvūnija yra žmogaus „vieš-patavimo” sritis, kurioje reikia elgtis išmintingai ir gailestingai.

Niūrūs lapkričiai savo gelmėje pilni švytėjimo. Kupini nuostabios būties – mėlynos žolės, vaivorykštės tiltais tekančių upių, sparnuotų žuvų ir giedančių le-lijų. Mums reikia dažniau pabūti ne protingais, o kvailiais, ne racionaliais ir vis-ką žinančiais, o nustebusiais ir nustembančiais, ne išdidžiais, o romiais. Juk mir-tinas liūdėsį sklaidomas pasakos šviesos.

Jonas Benamis

Guillermo de Toro. Kadras iš kino filmo „Pano labirintas” (El laberinto del fauno), 2006

PASAKA

*Pro dūmus traukinio, pro vielas telefono,
Pro užrakintas geležies duris,
Pro šaltą žiburį, beprotiškai geltoną,
Pro karštą ašarą, kuri tuojau nukris,*

*Pro gervių virtinę, kuri į šiaurę lekia,
Pro gnomų požemiuose suneštus turtus –
Atskrenda Pasaka, atogražų karšta plaštakė,
Ir mirga margas spindulių lietus.*

*Septynias mylias žengia vaiko koja.
Našlaitės neliečia vilkai pikti.
O Eglės broliai dalgiais sukapoja
Jos vyrą Žaltį jūros pakrašty.*

*Voras su trupiniu į dangų kelias.
Kalba akmuo ir medis nebylys.
Ir ieško laimės, ant aklos kumelės
Per visą žemę jodamas kvailys.*

*Pasaulis juokiasi, paspendęs savo tinklą
Ant žemės vieškelį, takelių ir takų.
Klausau, ką Pasaka man gieda kaip lakštingala,
Pasauliu netikiu, o Pasaka tikiu.*

Henrikas Radauskas

Spaudos, radijo ir televizi-jos rėmimo fondas 2013 metų IV ketvirčiui suteikė 12,950 Lt paramą šešta-dieniniam „Draugo” prie-dui „Kultūra”, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsau-gojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje”

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Jonas Benamis. Mirtiną liūdėsį sklaidanti šviesa • **2-as psl. Virginija Paplauskienė.** „Tapau laimingas” • **3-psl. Stanislovas Abromavičius.** Kęstutis Zapkus Vilniuje • **4-as psl. Metų knygos rinkimai** • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Šv. Huberto diena – Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje • **6-as psl. Aldona Žemaitytė.** Tylus džiaugsmas – iš tylos • **7-as psl. Renata Šerelytė.** Knygų apžvalga • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Lietuvių enciklopedijai – 60 • Pokalbis su „Lituanikos” skyriaus vedėja J. Budriūniene

„Tapau laimingas ...”

Virginija Paplauskienė

*Žodžiai, po konom prikritę žodžiai...
Sambrėškyje braidau po čežančias jūų šūsnis
Ir vis neramiai, vis beviltiškai
Ieškau vienintelio.
To, kuriam būtų lemta
Drėgną gelmę rudens
Paverst dangumi,
Nupliekst žvaigždžių žvakidėm.*

Jurgis Blekaitis

Kiekvienais metais Lietuvoje vienas iš miestų yra išrenkamas kultūros sostine. Šiais metais ši garbė ir, be abejo, begalinė atsakomybė teko Palangos miestui. Visus metus čia vyko ir vyksta įvairūs renginiai. Vienas iš neabejotinai veiklių kultūros židinių Palangoje yra Antano Mončio muziejus, vadovaujamas dailininko giminaitės Loretos Turauskaitės. Ji ir sumanė ypatingą metų projektą: Antano Mončio kultūros savaitės renginius. Vyko ne tik dailės parodos, plenerai, bet ir renginiai, skirti pagerbti išeivių kultūros ir meno žmones. Vienas iš renginių buvo skirtas pirmam ir vieninteliam Nepriklausomos Lietuvos diplomuotam teatrologui, režisieriui, aktoriui, poetui, vertėjui, kritikui, žurnalistui – Jurgiui Blekaičiui. Ši

tik lietuviškus veikalus, bet imdavosi ir Vakarų Europos klasikų kūrinių. Jis svariai įvertino J. Blekaičio parengtą ir išleistą studiją apie režisierių Algirdą Jakševičių. „Tai yra enciklopedinio pobūdžio knyga, kurią aš rekomenduoju visiems savo studentams”, – teigė Gytis Padegimas. V. Vengrienė pasidalino atsiminimais iš bendro darbo „Amerikos balso” agentūroje. Pasakodama apie J. Blekaičio redaktoriaus, žurnalisto, aktoriaus profesionalumą, iškėlė ir jo bendražmogiškas savybes: pagalbą, supratimą, atjautą artimam. Renginį apvainikavo dainininkė, kompozitorė Gintarė Jautakaitė, eksromptu padainavusi J. Blekaičio eilėraštį: „Vardai vandenims ir dainoms”.

Šio straipsnio autorė perskaitė pranešimą, kuriame apžvelgė J. Blekaičio gyvenimo bei kūrybos kelią, iliustruodama pasakojimą vaizdine medžiaga, parengta iš archyvo, saugomo Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Pats rašytojas perdavė beveik visą archyvą, vėliau medžiaga gauta iš jo žmonos Gražinos. Dovanodamas poezijos knygą „Rudens ritmu”, įrašė: „Literatūros muziejui Kaune – šie žodžiai, ieškantys namų.” J. Blekaičio archyvinis palikimas ištis rado namus Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Rankraščiai, užrašai, dienoraščiai, epistolinė medžiaga tvarkoma, tyrinėjama, publikuojama, eksponuojama. Žemiau bus cituojamos ištraukos iš laiškų, dienoraščių, užrašų knygelių. Rinkinys atveria plačias galimybes susipažinti ne tik su Jurgio Blekaičio gyvenimu, bet ir su jį supusia aplinka.

Jurgis Blekaitis yra vienas iš XX amžiaus skausmingų istorinių pervartų paliestų talentingų

Jurgis Blekaitis.

Vyt. Maželio nuotr. iš „Draugo” archyvo

toje egzistencijoje viskas išvirsta kreivo veidrodžio atspindžiu – mūsų apsinešiojusios povyzos, sumenkėję interesai, suvulgarėję skonis, kalbos, juokai, mūsų pamišėliškos ambicijos – būti vertinamais, kaip žmonės iš vakar dienos universitetų, teatrų, atleiskite – salionų! (Aalen, 1945 02 10). Wurzburgėje sušitiko buvusį moksladraugį A. Rūką, abu pradėjo svajoti apie tremties teatrą. Palaipsniui svajonės pradėjo pildytis. Pasak J. Blekaičio, Žmoniškiausios sąlygos buvo anglų zonoje, Detmoldo mieste, kol pabėgėlius globojo kariuomenė. <...> O mes drauge su jau ten gyvenusiu Kauno teatro aktorium Vytautu Valiuku susispietėm į atskirą būrį, kurį sudarė Vilniaus teatro aktoriai H. Kačinskas, D. Kubertavičiūtė, R. Veselauskas, Viesulas. Iš Vaidilos – A. Rūkas, A. Dikinis, M. Lemešytė, B. Kvedaras, D. Josiukaitė. Grupę pakrikštijom „Aitvaru”. Merinis vadovas H. Kačinskas. Taip Detmoldėje gimė tremties teatras. A. Rūkas parašė nuotaikingą eiliuotą vaizdelį „Bubulis ir Dundulis”, dail. V. Andriušis sukūrė dekoracijas ir kostiumus. Režisūrinio darbo ėmėsi J. Blekaitis. Premjera įvyko 1946 metais pavasarį, Detmoldėje. Vėliau J. Blekaitis režisavo „Atžalyno”, „Aitvaro”, Augsburgio teatruose Vokietijoje. Dirbo kartu su Antanu Škėma, Birute Pūkelevičiūte, Ale Sidabraitė-Petrauskiene bei kt. Amerikoje, su tokiais pat kaip ir jis „nepagydomai sergančiais” teatru Antanu Škėma, Henriku Kačinsku įsteigė Bruklino studiją. Režisavo Čikagoje, Montrealyje, New Yorke. Buvo pastatyta A. Škėmos pjesė „Živilė”, „Pabudimas”, K. Ostrausko „Duobkasiai” ir kt. Deja, atėjo suvokimas, pasak J. Blekaičio, kad „reikia baigti su iliuzoriškais teatrais tremtyje”.

Nuo 1952 metų gavęs darbą „Amerikos balso” informacinėje agentūroje, panyra į interviu rengimus. Itin atsakingai ir kruopščiai ruošė pranešimus, norėdamas papasakoti okupuotiems tėvynainiams apie išeivių kultūros bei literatūros gyvenimą. Jis kalbėjo apie tai, kas yra daroma dėl „Lietuvos laisvės” bylos. Reportažai buvo retransliuojami į Lietuvą, tik sovietinės saugumo institucijos trukdė jų klausytis. J. Blekaitis „Amerikos balso” ruošė interviu su įvairiais meno, mokslo, politikos žmonėmis. Jis puikiai mokėjo ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų, prancūzų, vokiečių, anglų kalbas. Jam nebuvo neįdomių žmonių, mokėjo prakalbinti, atverti to žmogaus esmę, atskleisti jo vidinį grožį. Būdamas aukšto intelekto, išlavinto subtilaus estetinio pajutimo, siekė grožio ir darnos. Jo parengti interviu išsiskyrė profesionalumu: kaip retas mokėjo sunderinti informacijos srautą su grakščiu ir elegantišku poetiniu žodžiu. Tai reta savybė, arba kitaip sakant – žurnalistinis talentas. Pyktis, pagieža, apkalbos ar intrigos jam buvo atgrasūs ir svetimi jausmai. Meilė žmogui, menui, gamtai buvo jo gyvenimo varomoji jėga.

Nukelta | 8 psl.

Vakaro akimirka.

Egidijos Smilingienės nuotrauka

kilni asmenybė turėjo ypatingą ryšį su Palanga: J. Blekaitis kartu su savo žmona Gražina, atvykę iš Washingtono, čia praleisdavo saulėtas vasaras. Palangoje Jurgis Blekaitis rado ir amžino poilsio vietą.

Renginyje dalyvavo rašytojo žmona Gražina Blekaitienė, J. Blekaičio sūnus Rimas, režisierius Gytis Padegimas, informacinės agentūros „Amerikos balsas” žurnalistė Virginija Vengrienė bei šio straipsnio autorė. Muzikinę programą atliko Nacionalinis M. K. Čiurlionio kvartetas, literatūrinę programą – Klaipėdos teatro aktoriai. Renginį pradėjo Palangos bažnyčios kunigas Sigitas Žilys, kuris tiek Vašingtone, tiek Palangoje bendravo su J. Blekaičiu. G. Padegimas trumpai apžvelgė J. Blekaičio režisūrinius darbus, pabrėždamas, kad jau anuomet pirmoje Nepriklausomoje Lietuvoje jis statė ne

kūrėjų. Įvairiuose gyvenimo situacijose jis kūrė ir dirbo, trokšdamas išsakyti, atsiverti – per režisūrinių darbų lietuviškame teatre, per ruošiamus įdomius interviu „Amerikos balso”, per rašomas straipsnius-studijas apie savo mokytojus bei draugus-kūrėjus, rašydamas knygų recenzijas, per poetinį žodį.

Naujo teatro kūrimo vizija lydėjo jį iš Lietuvos per Vokietiją bei buvo puoselėjama Amerikoje. Studijos Vytauto Didžiojo bei Vilniaus universitetuose atvėrė vartus į didįjį teatrą. Dalyvavo B. Sruogos „Teatro seminare” ir studentų „Vaidybos studijoje”, kuriai nuo 1937 metų vadovavo Algirdas Jakševičius. *Dvidešimties metų B. Sruogos paskaitų ir Teatro seminaro veikimas, nuėjau į profesoriaus sumanytą ir aktoriaus A. Jakševičiaus pradėtą vadovauti dramų studiją.* <...> *Išėjęs niekad ir neišėjau...,* – rašė jis savo prisiminimuose. J. Blekaitis kūrė „Vaidilos” teatre. Pastatė jam kaip režisieriui pripažinimą pelniusią pjesę „Marijanos kaprizai”. 1944 m. spalio mėnesį, grėsmingų įvykių išstumtas iš Lietuvos į Vokietiją, bandė atrasti pagrindą po kojomis. Kaip ir daugeliui intelektualų, prasidėjo neramūs klajokliški metai. Gyveno Drezdene, Berlyne, Aalene, Wurzburgėje. Laiške draugui Vytautui Aleksandrui Jonynui rašė: *Jokie turgenieviški nei čechoviški „lišniji liudi” nebuvo tiek nereikalingi, kaip mes – numirėliai, per nesusipratimą beteisą egzistenciją. O*

Muzikinę programą atlieka Nacionalinis M. K. Čiurlionio kvartetas

Kęstutis Zapkus Vilniuje

Stanislovas Abromavičius

Po dvidešimties metų Lietuvoje viešėjo vienas iškiliausių lietuvių išeivijos talentų – dailininkas, pedagogas Kęstutis Zapkus, nepamirštantis Lietuvos, garsinantis jos vardą savo kūryba ir meno idėjomis.

Po to, kai 1944 metų vasarą su mama, mokytoja Florentina Kondrotavičiūte-Zapkuviene paliko karuose skendusią Lietuvą, jis buvo atvykęs į gimtinę vienintelį kartą – 1992 metų pavasarį, kai pusmetį dėstė Lietuvos dailės akademijoje. Paliko čia savo studentus Gintautą Vaičį, Patriciją Jurkšaitę, Julijų Liudavičių, Ievą Martinaitę, Saulių Mažylį, Raimundą Žilį, Audrių Šumską, Saulių Kruopį, Leilą Kasputytę. Jie šiandien jau žinomi dailininkai, neretas iš jų pasklides po pasaulį. Žinoma, Kęstutis Zapkus turėjo ir kitų kilnių tikslų Lietuvoje. Vienas jų – aplankyti tėvelio, partizanusio pokario metu Kaišiadorių, Ukmergės, Trakų, Širvintų apylinkėse kaip Didžiosios Kovos partizanų apygardos štabo viršininko ir žuvusio 1946 metų kovo 24-ąją netoli Žaslių, paskutinių gyvenimo metų vietas. Apie šią tėvelio gyvenimo dalį Kęsutis sužinojo tik iš pernai pasirodžiusios knygos „Du Aleksandro Zapkaus gyvenimai“. Prezidentas Valdas Adamkus ketino perduoti amžinam saugojimui 2009 metais A. Zapkui suteiktą Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžių. Žinoma, didžiausią laiko dalį teko skirti Dailės akademijoje ilgai ruošiamos jo gyvenimo ir kūrybos monografijos redagavimui.

Kęstutis Zapkus gimė 1938 metų balandžio 22 d. Mažeikiuose. Išsilavinimą įgijo Čikagoje, kur lankė lituanistinę mokyklą, dalyvavo tautinių šokių grupėje, lankė skautų užsiėmimus. 1960 metais baigė Čikagos meno institutą. Po to meno studijas jis dar gilino Syracuse universitete, kur įgijo magistro laipsnį. Jaunimo centre skautai akademikai surengė ir pirmąją jo tapybos parodą, į kurią buvo pakviesti amerikiečiai meno kritikai. Žymus kritikas *Franz Schultz* šią Zapkaus parodą pavadino „geriausia, surengta tais metais“, jo paveikslų įsigijo *Gress* meno galerija. Kiek vėliau, gavęs *Ryerson* stipendiją, į meną gilinosi Paryžiuje. Nuo 1965 metų dėstė Prinstono universitete, dirbo Paryžiuje ir kituose Europos miestuose, o nuo 2003-ųjų atsidėjo tik kūrybai.

Iš pradžių savo kūryboje linkęs į abstraktųjį meną, vėliau Zapkus plėtojo karo, socialinės kontrolės bei politizuotos prievartos temas. Įtakos dailininko kūrybai turėjo ir jo muzikavimas smuiku (jo tėvelis Aleksandras grojo smuiku, akordeonu, armonika). Precizika ir muzikalumas, taktas ir konstruktyvumas atsispindi jo drobėse. Anot *Lucy R. Lippard*, jo kūryba keičiasi kas penkeri metai, autorius balansuoja tarp geometriškai tikslų ir laisvesnių formų, abstraktaus ir figūratyvaus meno.

Šiuo metu menininkas gyvena ir kuria New Yorke. Kaip sako menotyrininkai, kūrybos pripažinimą Kęstutis Zapkus pelnė priešingų meninės raiškos metodų derme, sudėtinga, plataus užmojo spalvų ir formų vienove. Kaip New Yorko tapybos mokyklos šalininkas, jis tapo prestižinių New Yorko galerijų – *Paulos Cooper*, *Johno Weberio* – dailininku, savo paveikslus eksponavo daugelyje grupinių ir individualių parodų. Žurnalas „Valstybė“ K. Zapką yra įtraukęs į garsiausių lietuvių išeivių penkiasdešimtuką.

Į Lietuvos dailės akademijoje vykusį susitikimą su Kęstučiu Zapkumi atvyko rektorius Audrius Klimas, prorektorius Arvydas Šaltenis (jie įteikė svečiui Akademijos medali), taip pat ir katedrų vedėjai, jo buvę studentai, garbingas svečias Prezidentas Valdas Adamkus, žemiečiai iš Mažeikių savivaldybės, istorikas Darius Juodis iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro, svečio giminės.

Apie pokario peripetijas esu parašęs septynias knygas, tačiau Aleksandro Zapkaus gyvenimas, kurį aprašiau jau minėtoje knygoje „Du Aleksandro Zapkaus gyvenimai“, mane pakerėjo. Kai 1944 metų spalį, po Lietuvos karių savanorių, susibūrusių į Tėvynės apsaugos rinktinę (TAR) pralaimėjimo puolčiai rusų armijai likę gyvi pasklido po Lietuvą, o kai kurie traukėsi į Vakarus, kad rastų prieglobstį

ir pasiekė Berlyno pakraščius, Aleksandras Zapkus teturėjo vieną tikslą: susirasti žmoną Florentiną ir sūnų Kęsutį. Apie tą 1944 metų lapkričio mėnesio susitikimą *Spakenberge* Kęstutis man yra taip pasakojęs: „Taip vieną rytą pasimatė mano tėvelis. Man neaišku, kaip jis mus iš to lagerio ištraukė ir apgyvendino miestelyje, kažkur prie Berlyno, nes gyvai prisimenu keliaujant iškeltu tramvajumi tarp didžiulių pastatų griaučių. Buvo be galo jautrus, lyg tai normalizacijos subūrimas ir dar nuostabiai praleistas vienas vakaras su tėveliu ir mama restorane ir kino teatre. Per visos nakties verksmus ir maldavimus, tėvelis nesugebėjo toliau bėgti su mumis ir grįžo partizanauti Lietuvos link...“

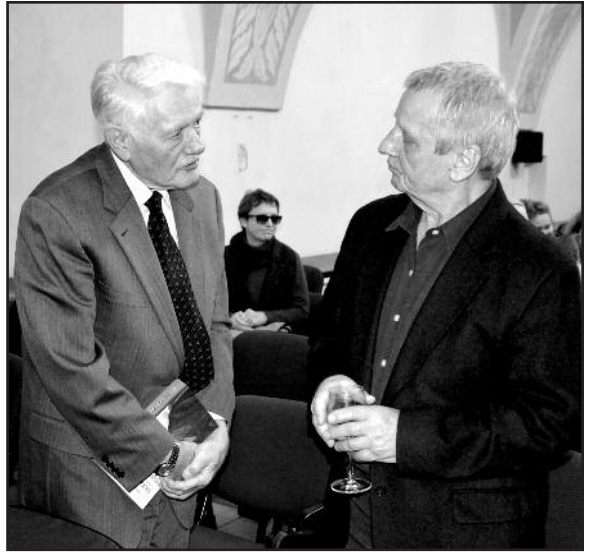
Šių laikų piliečio akimis tarsi ir nesuprantamas veiksmas – kaip žmogus, labai lengvai galėjęs pasiekti taikos oazę, išsvajotą žmonos gimtinę Ameriką (Florentina gimė JAV), savu noru, neverbuotas, niekieno neverčiamas apsisprendžia palikti saugiai besijaučiančius savuosius ir sugrįžti žūti į Lietuvą. Šiandien žinoma tik Aleksandro žuvimo vieta, tačiau kapas vis dar nesurastas... Kaišiadorių kapinėse, kur Aleksandro kūnas naktį, slapta bendražygių Aldonos Sipavičiūtės bei Leono Jacinavičiaus išvogtas nuo aikštės, kurioje keturi žuvę prie Dubių vienkiemio buvo niekinami, ir užkastas, vieta nepažymėta. Didvyrio vardas įrašytas tik Kaišiadorių partizanų koplytėlės paminklinėje lentoje...

Prezidentas Valdas Adamkus renginyje pasidžiaugė, kad su Kęstučiu Zapkumi visuomeninėje veikloje JAV dalyvavo kartu pusę amžiaus. Prisimena jo parodas, kurios kėlė lietuviams pasidžiavimą, apdovanojimus, atsiliepimus spaudoje, žymių galerijų, kuriose jo darbai buvo eksponuojami, vardus. Anot Prezidento, Kęstutis tapo vienu iškiliausių JAV dailininkų, dalyvavo *Santaros Šviesos* veikloje.

„Tačiau šiame susitikime daugiau noriu pasakyti apie sąsajas su Kęstučio tėveliu, leitenantu, TAS kuopos vadu Aleksandru Zapkumi, kai du lietuvių pulkai kartu su vokiečių *vermachto* pulkininku *Helmuto Maederio* vyrais 1944 metų spalį pabandė sulaikyti ties Seda, Vieksniais, Zavente, Barstyčiais sovietinės armijos pulkus. Man teko dalyvauti Sedos mūšyje 1944 metų spalio 7-tą. Tuo metu buvau septyniolikmetis, bet labai gerai mokėjau vokiečių kalbą, tad tapau II pulko 2 bataliono vertėju štabe. Buvau tik ką baigęs septynias gimnazijos klases. Žinoma, karinės uniformos nenešiojau, tad gavęs komandą Barstyčiuose vežti štabo dokumentus, patyriau kario krikštą. Tada Sedoje žuvo apie šimtas lietuvių kareivių, karininkų, dar daugiau buvo sužeistų, o mes, likę gyvi ir sveiki, patraukėme į Vakarus. Iš knygos „Du Aleksandro Zapkaus gyvenimai“ sužinojau, kad tame besitraukiančių sraute buvo ir Kęstučio tėvelis Aleksandras...“, – sakė Prezidentas Valdas Adamkus.

Gintautas Vaičys, Lietuvos dailininkų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas, 1987–1993 metais studijavęs akademijoje ir įgijęs tapytojo specialybę, yra abstrakcijos mėgėjas. Jam atrodo, kad tada galima atsiduoti jausmams ir leisti teptukui pačiam slysti drobe. „Mes, meno ištroškę, tačiau primityvios sovietinės mokyklos auklėtiniai, migdomi taip vadinamo tarybinio realizmo, pamatėme visą lagaminą Kęstučio Zapkaus atsivežtų reprodukcijų, pabertų auditorijoje; paprašyti suskirstyti juos pagal dailės kryptis, tik ausimis karpėme. Taip prasidėjo profesoriaus paskaitos, atvėrusios mums kelią į nūdienę dailę, išmokusios mus mąstyti plačiau nei propaguotas būdas vaizduoti tik tą, ką matai, ką tau nurėdė neklystantys partiniai ideologai...“

Dailininkė Patricija Jurkšaitytė, kurios namų svečiu tas dvi savaites buvo Kęstutis Zapkus, anot Erikos Grigoravičienės, yra menininkė, kuri nori ir

Prezidentas Valdas Adamkus ir Kęstutis Zapkus.

Vidmanto Jankausko nuotraukos

Kęstutis Zapkus (trečias iš d.) su draugais ir kolegomis

sugeba parodyti tapybos kalbos ir praktikos ribas, prasmę ir beprasmybę. (...) Patricijos menas skirtas jausmams. Šiandien retokai pasitaiko, kad ryšys tarp matymo ir mąstymo rastųsi be žodžių. Dar pilna išpūdžių iš paskutinės jos personalinės tapybos parodos galerijoje *Vartai* „Olandiškos istorijos“, su-skirstytos simboliškai į skirtingus siužetus diktuojančias dalis „Olandiškos istorijos“ ir „Versalio sodai“, ji sakė, kad taip kurti išmokė Kęstutis Zapkus. Studijavo kartu su Ieva Martinaityte, Aidu Bareikiu, Juliumi Liudavičiumi, Žilvinu Kempinu, Giedre Liliene, 1992 metais suorganizavo bendrą parodą „Geros blogybės“. „Manau, visi Zapkaus mokiniai jo teiginius suprato skirtingai. Esmė ta, kad pirmiausia reikia sukurti save, meno kūrimas ir yra savęs kūrimas, savojo tapatumo paieškos. Konstruojant savąjį identitetą, susilieja menas ir gyvenimas, kūryba ir biografija, asmeninė patirtis ir dar nepažinti reiškiniai. K. Zapkus išmokė nebijoti ir nesigėdinti savęs, kūrybos asmeniškumo, netgi labai intymaus... Per tuos metus Kęstutis nepasikeitė, toks pats idealistas, užsispyrėlis. Pamenu, kad jam profesoriaujant akademijoje, nebuvo atostogų, su studentais praleisdavo visą dieną, iki vėlumos. Ir dabar, nors studentams atostogos, surado laiko susitikti su antrakursiais, rodė jiems savo darbų reprodukcijas, aiškino ir mokė juos lygiai taip, kaip ir mus...“

Buvęs Zapkaus studentas Saulius Kruopis – šiaulietis, 2005 metais Karaliaučiaus įkūrimo 750-mečiui sukūręs šio sunaikinto miesto senamiesčio maketą, jau penkiolika metų Nidoje organizuojantis dailininkų plenerus, besidomįs Rytų filosofija. Jis yra pasakęs: „Man dėstė Jono Meko draugas Kęstutis Zapkus iš Amerikos – jis darė tikrą meną, kuris gali būti ir toks, ir kitoks. Tada man ir paaiškėjo, kad tu turi sau pirmiausia atsakyti, sau nemeluoti, būti nuogas prieš save ir savo išraišką pirmiausia suformuoti. Jis mums atvėrė tapybą...“

Nežinau, ir gal nepajusiu tokio jausmo, kokį pajuto Kęstutis Zapkus: kad Lietuvoje yra šimtai žmonių, kurie jį pažįsta net niekada nematę, o jo studentai, net ir dvidešimčiai metų praėjus, skelbia, kad susitikimai su juo akademijoje prieš dvidešimt metų buvo jiems didžiausia dovana, ir to iki šios dienos nepamiršta... Dėkodamas už gražų susitikimą dailininkas pasidžiaugė, kad į New Yorką sugrįžta su tėvelio koviniu apdovanojimu, vienu iš svarbiausių Lietuvoje Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi, taip pat apdovanotas maloniais susitikimais, dovanomis ir viltimi, kad greitai dienos šviesa išvys jo darbų ir gyvenimo monografiją. □

METŲ KNYGOS RINKIMAI

Devintą kartą prasideda „Metų knygos rinkimai“

Skaitytojai bus kviečiami išrinkti *Metų knygas* trijose kategorijose: suaugusiųjų, poezijos ir vaikų. Ekspertų komisijos iš viso atrinko penkiolika knygų, po penkias kiekvienoje kategorijoje. Akcijoje dalyvaujančios knygos yra parašytos šiuolaikinių lietuvių autorių ir išleistos nuo 2012 m. rugsėjo 1 dienos iki 2013 m. rugpjūčio 31 dienos.

Knygas suaugusiesiems ir poezijos knygas šiemet atrinko komisija, kurią sudarė nuolat literatūros procesus analizuojantys literatai ir kritikai: Gabrielė Gailiūtė (komisijos pirmininkė), Marius Burokas, Andrius Jakučiūnas ir Neringa Mikalauskienė.

POEZIJOS KNYGOS

Dainius Dirgėla. „Stebėtojo užrašai“ (Elektroninė leidykla „Naujas vardas“). Kad ir kaip banaliai skambėtų, Dainiaus Dirgėlos poeziją labiausiai norisi vadinti „šiuolaikiška“ ar „aktualia“: ji žvelgia ne tik iš kompiuterio ekrano, bet ir į labai modernią ir šiuolaikišką buitį ar būtį, tuo pat metu nepaliaujamai jausdama, pagal sodriausias geros poezijos tradicijas, į save nukreiptą priekabų kalbos, meno ir Dievo žvilgsnį. Knyga išleista tik elektroniniu formatu.

Valdas Gedgaudas. „Stiprėjanti juoda“ („Homo liber“). Pomirtinis rinkinys, kurį dar spėjo parengti pats autorius. Vaizduojamas pasaulis nejaukus, grėsmingas, sklindinas žeidžiančių prieštaraščių – balansavimo tarp aklo troškimo gyventi ir savinaikos. Drastiškai, pasitelkiant juodojo humoro strategijas, interpretuojami mitai ir pasakos, ardamos kultūrinės klišės, tad net saulėlydis čia yra „pūlingo moliūgo spalvos“.

Jonas Kalinauskas. „Mano sodo vagis“ („Kauko laiptai“). Tai tarsi poetinis detektyvas, kurio dalyviai susimokė neišsileisti svetimojo, bandančio perprasti jų kasdienybę, palengva grimzdančią į užmarštį – kaime gyventojų vardus skaitytojui liudija tik antkapiai Pajevonio kapinaitėse. Jautiesi stebimas, tikrinamas, sąmonę užplūsta dvasių šnabždesiai, jų pasakojimai pinasi. Tinka magiškojo realizmo poezijoje mėgėjams.

Artūras Valionis. „Apytiksliai trys“ („Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla“). Paradoksalus, žaidimo logika paremtas poezijos rinkinys, praplečiantis lietuvių poezijos galimybių ribas. Autorius dekonstruoja tradicinį eilėraščio modelį, jo tonas – lengvabūdiškas, bet po žaisme slepiami egzistencializmo atšvaitai.

Dovilė Zelčiūtė. „Džuljetos suknelė“ („Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla“). „Tik eilėraščio scenoje galiu būti iš tikrųjų“ – toks galėtų būti šios knygos *motto*. Tai poetinė asmenybės biografija (ar biografijos – tėvo ir dukters, brolio ir sesers, motinos, mylinčios moters ir jos mylimojo...), kurios ištakos – daugiabalsė teatro scena, užkulisiai, spektaklių nuotrupos, simboliais tapę vardai ir simboliniai epizo-

dai, per kuriuos, rodos, apie savo gyvenimą pasakyti lengviau, arba – kaip teigtų rinkinio autorė – drąsiau... Amžina, nekvestionuojama yra tik aistra gyventi ir iš jos kylančios visos meilės apraiškos: nuo švelnios iki beatodairiškos, nevaržomos, rizikuojančios prarasti viską, išskyrus pačią save.

KNYGOS SUAUGUSIEMS

Grigorijus Kanovičius. „Miestelio romansas“ („Tyto alba“). Tai autentiškų prisiminimų romanas, kuriame pasakojama, kaip 1920–1941 metų istoriniai įvykiai keitė Lietuvos miestelių gyventojų – žydų, lietuvių, lenkų ir rusų – likimus. Nujaučiama žydų tautos tragedija, mums nežinomas ar ignoruojamas gyvenimo klotas pakylėja romaną iš paprasto pasakojimo, iš atsiminimo į liudijimą – gražų, skaudų ir pilną meilės.

Aistė Kisarauskaitė. „39 salto mortale“ („Apostrofa“). Autorė reabilituoja subanalintą noveletės žanrą, suteikdama joms pašnėkesio lengvumą, grąžindama į trumpąsias literatūros formas lengvą humorą, neįkyrią kasdienybę ir, kas svarbiausia, autentišką ir natūralią miesto jauseną. Jos proza kamerinė, čia nėra gilių tragedijų ar šekspyriškų aistrų, nėra egzaltacijos anei bjaurasties estetikos.

Sigitas Parulskis. „Tamsa ir partneriai“ („Alma littera“). Tai sunki, sukrečianti įspūdį paliekanti knyga. Romanas skirtas iki šiol lietuvių literatūroje beveik nenagrinėti tema – žydų žudynėms Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais. Autorius teigia, kad nėra aplinkybių – yra tik žmonės, kurie patys pasirenka, kaip jiems elgtis. O ir šis romanas ne apie aukas, o apie budelius. „Tamsa ir partneriai“ – pasakojimas apie mirtį ir gyvenimą, kaltę ir atpirkimą, karą ir žudynes, meilę ir aistrą.

Undinė Radzevičiūtė. „Žuvis ir drakonai“ („Baltos lankos“). Autorė kone pabrėžtinai kratosi bet kokio santykio su lietuvių literatūra, ir tą daro labai sėmingai ir vaisingai, tačiau šiame romane, paslėptos po senoviniu margaspalviu kinišku šilku ir Renesanso Europos dailininkų dažais, glūdi akinaimai ryškios įžvalgos apie dabartį čia, kur mums visiems teko laimė ar nelaimė gyventi.

Andrius Tapinas. „Vilko valanda“ („Alma littera“). Fantastika Lietuvoje jau senokai veikia lyg kokia slaptoji draugija – solidūs ir net įžymūs įvairių sričių profesionalai ligi šiol tarsi mažumėlę drovisi paaugliško nuotykių troškimo ir polėkio svajoti, bet Andriaus Tapino dėka naujai pažvelgę į gerai pažįstamą ir mylimą miestą bei jo istoriją, visi galime didžiuotis, kad gyvename tiesiog fantastiškai.

Knygas vaikams ir paaugliams šiemet rinko ekspertų komisija, atstovaujanti įvairioms su literatūra, jos ugdymu, sklaida ir vertinimu susijusioms sritims: rašytoja Danutė Kalinauskaitė, bibliotekininkė Marta Rudytė, mokytoja Kazytė Startienė, kritikė

Emilija Visockaitė, literatūrologė Loreta Jakonytė. Komisija džiaugėsi kaip reta turininga knygų vaikams pasiūla, tačiau apgailestavo, jog negali sudaryti kokybiškiausią knygų sąrašą paauglių kategorijoje, nes šiam adresatui apskritai išleista vos pora naujų grožinių kūrinių.

KNYGOS VAIKAMS

Tomas S. Butkus. „Bumba Dumba ir Visatos sukūrimas“ („Vario burnos“). Paties autoriaus savitai iliustruota mąsli pasaka apie žmogaus nuostabą pasaulio akivaizdoje, kirbančius būties klausimus, daugialypės interpretacijos atvirus potyrius.

Vitalija Lapina. „Ar pažįsti Kiukį?“ („Vaga“). Pagaviai, su psichologiniu jautrumu ir žaismingu humoru pasakojama istorija apie mergaitės ir mišlingos būtybės bičiulystę, kupiną išmoningų vaikiškų išdaigų ir lydimą mamos supratingumo.

Kęstutis Navakas. „Udo ir Dra niekaip nesusikalba“ („Jūsų Flintas“). Įtaigiais vaizdais sustiprintas nuotaikingas tekstas apie netikėtą uodo ir dramblio susitikimą rutulioja svarbią bendresnę mintį – apie skirtų sąlytį, didumo ir mažumo santykį, nepažįstamo baugumą, prielaidas susikalbėti.

Antanas Šimkus. „Vaizdai iš gyvenimo bobulytės ir kt.“ („Bernardinai.lt“). Originaliai iliustruotas eilėraščių rinkinys, iš nūdienos realijų, komiškų nu-

tikimų, žinomų kūrinių parafrazių dėliojantis smalsios, gyvybingos, kartais net pramuštgalviškos senolės portretą.

Ingrida Vizbaraitė. „Karžygiuko istorija“ („Nieko rimto“). Tradicinė pasakos struktūra (iššūkis – sunki kelionė – laimingas sugrįžimas), aiškiomis vertybėmis, narsiais herojais grįsta jauki knyga apie mažo žmogučio didelius žygdarbius (apginti skriaudžiamą, padėti liūdinčiam, pasirūpinti saviškiais).

Už labiausiai patikusią knygą višose trijose – vaikų, suaugusiųjų ir poezijos kategorijose galima balsuoti interneto svetainėse <http://metuknygosrinkimai.skaitymometai.lt/> ir <http://www.lrt.lt/>; elektroniniu paštu metuknyga@lrt.lt arba paštu adresu: „Metų knygos rinkimams“, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, 413 kab. LT – 01504 Vilnius.

Daugiausia skaitytojų balsų surinkę knygų autoriai tradiciškai bus apdovanojami Vilniaus knygų mugėje 2014 metų vasario mėnesį.

Akcijos organizatoriai: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Skaitymo ir kultūrinio raštingumo asociacija.

Parengta pagal „Vakarų ekspresą“, 2013

Šv. Huberto diena – Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje

Hubertinės Lietuvoje tradiciškai tampa brolių pranciškonų ir medžiotojų brolija

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šv. Huberto diena minima nuo VII a. Belgijoje, Nyderlanduose, o Lietuvoje, Vilniuje – nuo 2007 m. lapkričio 3 d. (iniciatoriai – broliai pranciškonai), kai tradiciškai Lietuvoje prasidėdavo medžioklės sezonas. Ilgainiui Šv. Huberto diena pradėta minėti beveik visuose krikščioniškos Europos kraštuose, taip pat ir Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje. 1738 m. įsteigtas šv. Huberto ordinas, juo apdovanojami medžioklėje nusipelnę asmenys. 1752 m. šis ordinas buvo įteiktas ir Lenkijos karaliui, Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Augustui III. Lietuvoje hubertinės pradėta minėti ir švęsti visuose regionuose, kur susiburia medžiotojai, pradedant Anykščiais ir baigiant Zarasais.

Pirmąjį lapkričio sekmadienį, paskutiniams medžių lapams supantis ant šakelių, Vilniaus Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje jau devintą kartą paminėta Šv. Huberto, medžiotojų globėjo, diena. Šią „bacilą“ iškiepijo ir puoselėja medžioklės magistras ir „Oksalio“ bendrovės vadovas Gytis Misiukevičius. Pamokslas buvo apie medžioklės priedermę: tausoti gamtą, kuri mums Lietuvoje yra tikrasis rojus Žemėje. Juk medžioti – tai ne šaudyti ir žudyti, o laikytis garbingo medžioklio taisyklių. Ši nerašyta kodeksą kažkada pripažino, juo vadovavosi ir daktų genties indėnai, kurie garbino bizonus (panašiai kaip lietuviai linus, kurie ir maitina, ir aprenčia), ne veltui jų paskutinis vadas Tatanka Jotanka išvertus į lietuvių kalbą yra *Sėdintis bizonas*).

Grįžtant į praeitį, mes panašiai garbinome taurus, vėliau – vilkus, dar vėliau – žirgus ir arklius, kuriuos prisijaukinome, kad galėtume ir apsiginti, ir duoną užsiauginti. Ne paslaptis, kad Vilnių įkūrė kunigaikštis Gediminas, kai sumedžiojęs taurą ant Neries ir Vilnelės santakoje iškilusių kalvų susapnavo kaukiantį geležinį vilką. „Tikro medžiotojo tikslas – ne kiškio žudymas. Jo tikslas priversti žvėrį varžytis arba stoti į dvikovą. Jis džiaugiasi, jei gyvūnui pavyksta pabėgti“, – jau antrame amžiuje rašė Romos konsulas Flavijus Arianas. Tikrasis medžiotojas yra gamtosaugininkas, kuris žiemą vasarą rūpinasi žvėreliais, o medžioja pagal taisykles (nešaudo savo malonumui). Nė viena medžioklė neprasidėdavo be medžioklės rago garso, kuris perspėdavo žvėris. Taigi tradiciškai prieš Mišias, jų metu ir po jų medžioklės melodijas ir himną grojo medžiotojų suburtas pučiamųjų orkestras.

Šiuo medžioklio garbės kodeksu vėliau vadovavosi kilmingi riteriai, jėgeriai, didikai, jis palengva kuriamas ir čia, Lietuvoje. Bernardinų bažnyčioje ilsisi LDK didikų (ir medžiotojų) Viesiolovskio, Stanislovo Radvilos, Tiškevičiaus palikai. Taigi palengva Šv. Huberto paminėjimo diena Vilniaus Bernardinų bažnyčioje tampa medžiotojų ir pranciškonų brolija (kaip žinia, šioje bažnyčioje senaisiais laikais tradiciškai buvę nemažai brolių). Šią dieną į bažnyčią ateina ir tie medžiotojai, kurie galbūt visus metus į ją nebuvo užsukę, kad kartu su vaikais, artimaisiais, bičiuliais susitiktų ir kartu pabendrautų su broliais pranciškonais.

Fransua Hubertas (655–727 m.) ne iš karto tapęs šventuoju – atvirkščiai, buvęs pašėlęs turtingo Burgundijos hercogo sūnus, kuris, kaip ir visi didikai tais laikais, mėgęs puotauti, medžioti, būti gamtoje. Nuožmiu medžiotoju tapo netekęs mylimos žmonos, kuri mirė gimdydama. Kalėdų išvakarėse, vieną Didįjį penktadienį, išjojo medžioti kiškio tais laikais tradiciniam kepsniui ir pamatė taurųjį elnią su didžiuliais dešimtšakiais ragais, o tarp jų šviečiantį kryžių. Kai tik norėjo sviesti į jį ietį (šautuvų tuomet dar nebuvo), suklupo, parkrito ir išgirdo Dievo žodį: „Hubertai, jei toliau taip elgsies, degsi pragare!”

Hubertas atsikėlė ir atsivertė, nes iškart suprato, kad tai Dievo ženklas, atsiskakė titulo, septy-

Vilniaus Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardinų bažnyčioje atliktas Medžiotojų himnas

Po šv. Mišių ir koncerto vienuolyno kiemelyje laukė vaisės ir filmo „Po Žvėrūnos žvaigžde“ premjera (kalba rež. A. Barysas).

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotraukos

nerius metus kaip vienuolis praleido Ardėnų kalnuose, atsiskyrėlio trobelėje iš akmenų. Savo buvusiose žemėse pastatė kelis vienuolynus, rūpinosi gyvūnais ir gamta. Savo turtus atidavė jaunesniam broliui, jam pavedė auginti ir auklėti savo mažametį sūnų. Mastroichto vyskupo Lamberto patartas ėjo atgailos kelią į Romą, grįžęs išventintas vyskupu. Po mirties paskelbtas šventuoju. Jo kapas yra šventojo Huberto bazilikoje Saint – Hubert mieste lyje netoli Nemiūro miesto (Belgija). Pagal Vakarų Europos Bažnyčios tradiciją, jis tapo medžiotojų globėju. Hubertui mirus, daugelis žmonių patyrė įvairių malonių. Karių būriai, vėliau ir medžiotojai pasivadindavo jo vardu, kol galiausiai susiklostė tradicija: šv. Hubertas turi būti pavyzdys medžioklėje.

Kartą per metus, per šią Šv. Hubertui skirtą dieną, visiems norintiems medžiotojams buvo leista pasisakyti iš sakyklos. Po mišių ir Medžiotojų maldos pasisakė keletas medžiotojų. Pauliui Šv. Huberto atsivertimo istorija sukėlė tam tikrų minčių: „Medžiotojai turėtų išlaikyti balansą, skirdami laiko ir savo šeimoms, darbui, nes tokių medžiotojų būna vienetai. Ir dar: mes nesusimąstom, kol neparklumpam. Tuomet vieni apsidairo, ar kas nematė, kad parklupo, tačiau ar susimąsto? Linkiu, kad medžiotojų sūviai būtų ne tik taiklūs, bet ir teisingi, kad mūsų keliai, jei parklupsime, padėtų atsikelti ir tapti geresniais žmonėmis”. Dar padėkojo „Oksaliui”, šiemet atšventusiam dvidešimtmetį, kad tas tradicijas puoselėja.

Kitas medžiotojas Tomas: „Sveiki, ginklo broliai. Šiandien verta prisiminti, kad medžioklė yra dievų užsiėmimas, per klaidą atitekęs žmonėms, ir kad turėti tokį globėją – Šv. Hubertą – yra pasididžiavimas kiekvienam, kuris save vadina medžiotoju”. Kamilė, šiemet baigusi Vilniaus Balio Dvariono dešimtmetę muzikos mokyklą, atsirėmusi į sakyklą, atliko Jurgos ariją iš kino filmo „Velnio nuotaka”

(vėliau ji visiems padainavo senajame vienuolyno kiemelyje). Pasisakė ir medžiotojas veteranas, kuris sovietmečiu kartu su Viktoru Bergu, gamtininku prof. Tadu Ivanausku, miškininku Povilu Matulioniu įvairiomis formomis kovojo atkuriant gyvūnijos medžioklės ūkį. Jis prisiminė to laikmečio medžiotojų draugijos sąlygas, biudžetą, visuomeninę veiklą, priminė, kad Lietuvoje į trofėjinę medžioklę yra įsitraukę 30 000 asmenų ir reikėtų racionaliai tvarkyti šį ūkį.

Gytis Misiukevičius perskaitė ginklo brolio sveikinimo telegramą iš Belgijos (Šv. Huberto gimtinės). Priminė, kad ne komercijos, ne noro „perspjauti kitą” reikėtų vaikytis, o džiaugtis, kad turime tokią puikią gamtą Lietuvoje, kuri ir yra mūsų rojus. Mūsiškiai medžiotojai (ir ne tik parodomosiose medžioklės šventėse) nori grįžti prie senovės Europos kilnios ir tausojančios medžioklės šaknų, skatinant gyvūnijos apsaugą, reguliuojant populiaciją. Juk net pirmysčiai žmonės prieš pradėdami medžioti atlikdavo tam tikrus ritualus Motinai Gamtai, pagerbdavo ir sumedžiotą žvėrį. Vėliau, per šv. Hubertą, medžioklės prasidėdavo malda. Taip palengva medžiotojai po truputį įeina į Dievo vaikų gyvenimą. Pernai per hubertines Gytis Misiukevičius iškėlė idėją kurti Lietuvoje saugomų žvėrių apžvalgos bokštelių.

Šiemet hubertinės buvo ypatingos, nes pirmą kartą per dešimtmetį sukurtas ir parodytas kino filmas „Po Žvėrūnos žvaigžde” – apie medžioklę, medžiotojus nuo neatmenamų laikų iki dabar Lietuvoje. Filmo premjera įvyko senajame vienuolyno kiemelyje, kur garavo medžiotojų sultinys, šernienos dešrelės su troškintais kopūstais ir karštu vynu. Režisierius Arvydas Barysas pažadėjo, kad filmas bus parodytas plačiai visuomenei per TV.

Išeinant pro vartus brolis pranciškonas visus vaišino gurkšneliu vienuolių gamybos *Kagoro* – nei saldžiu, nei rūgščiu, tikra ambrozija! □

Tylus džiaugsmas – iš tylos

Aldona Žemaitytė

Jie artėja link mūsų lyg paslaptingi praeities šešėliai. Prieš keliolika ar keletą metų daugelis iš jų buvo dar šalia mūsų – kūno ir kraujo pavidalu. Buvo kupini gyvybės ir paženklinėti išrinktųjų antspaudu – ryškiu talentu, kurį jiems buvo atseikėję Dievas ir Gamta. Visų Šventųjų dieną jie Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje priartėja prie gyvųjų ir atsistoja šalia didvyrių, kraują praliejusių už mūsų Laisvę, kaip bekūniai šešėliai, kaip sklandančios dvasios, kurios išsipina į iškilmingų Mišių, aukojamų už mirusius, eigą. Jie klauso, kaip arkivyskupas Gintaras Grušas, aukodamas Mišias už mirusiuosius, kalba apie gyvybę, didžiausią Dievo dovaną žmonijai. Ir kad branginti ją turime kaip indą, kuriame pulsuoja Dievo dvasia. Jie klausosi, būdami šalia mūsų, kaip ir fotomenininkės Valerijos Dichavičienės fotografijų parodoje „Jie buvo greta mūsų“, surengtoje Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos galerijoje (Šv. Jono 11 paroda veikia 2013 m. spalio 30 – gruodžio 2 dienomis).

Jie buvo greta mūsų? Jie vis dar tebėra greta – mūsų atmintyje kaip šviesus prisiminimas, kaip tylus džiaugsmas, atėjęs iš tylos. Valerijos fotografijose jų veidai ir rankos, svarbiausi žmogiškosios esaties liudytojai, išplaukia prieš nustebusias mūsų akis. Išraiškingi veidai ir kalbančios rankos. Štai iš laiko gelmių išnyra Justinas Marcinkevičius... Tik viena veido pusė apšviesta, kita skendi tamsoje. Gal todėl, kad jo žodis, gydęs sužalotas gėrio pasilgusių skaitytojų sielas, turėjo prasimušti pro banalią ir lipnią sovietmečio tamsą. Libanietis poetas Džebranas rašė, kad „žmogus – gelmė, o jo siela – bedugnė...“. Kuo daugiau talento duota, tuo gelmingesnė siela, kurios atšvaitus į fotoaparataus sugauna jautrus ir talentingas fotografas. Šiuo atveju – Valerija Dichavičienė.

Trisdešimt portretų, trisdešimt skirtingų sielos virptelėjimų. Meno istorikas ir dailės kritikas Vladas Drėma, užsispyręs kovotojas prieš istorinio paveldo niokotojus. Šis žmogus – visa epocha antroje XX a. pusėje. Kaip tvirtai krėsle sėdi jo kresna figūra, atkakliai į mus žvelgianti primerktomis akimis ir užsklendusi save kietai sunertais rankų pirštais. Neįveikiama asmenybė, tikras paveldosaugos riteris. O įdvasinta aktorės Rūtos Staliliūnaitės ranka, prispausta prie krūtinės – palydimasis įkvėpto veido gestas. Mefistofeliškas dailininko Vytauto Kalinausko žvilgsnis ir cigaretė, smilkstanti tarp žieduotų pirštų. Žvilgsnis ir judesys – iš tamosos... Taurioji Domicelė Tarabildienė, besišypsanti atlaidžia šypsena, apglėbusi savo puošniąją motinos skara, tarsi sūpuotų kūdikį... Šviesotamsa – stiprioji nespaltvotos fotografijos pusė, lemianti jos

Aktorė Rūta Staliliūnaitė
1984 (1938–2011)

ilgaamžiškumą, išskirtinumą ir aktualumą.

Parodoje, lyg kaleidoskopiškame pasaulyje, galima keliauti per menininkų, rašytojų, muzikų, mokslininkų portretų galeriją, kaip per srūvantį laiką, o trisdešimt psichologinių fotografijų stulbina savo dvasine įkrova. Tai tik maža dalis to, ką Valerija Dichavičienė sukūrė per trisdešimt metų, nuo tada, kai savo namuose ji drauge su žymiuoju fotografijos meistru Rimantu Dichavičium įsirengė fotolaboratoriją, kurioje nuotraukas Valerija pati ryškino, spausdino, retušavo... Koks anachronizmas, pagalvos šiandieninis geltonsnapis ir nieko nesupras. O juk tada buvo 1975 metai. Tada Riman-tas savo žmonai padovanojo sovietmečiu beveik retenybę, nepigų fotoaparataus „Leica“.

Valerija ne tik fotografuoja. Jos piešiniai – lyg tušu išryškintos akvarelės, ypač žolynų „portretai“, subtilumu ir trapumu primena japonišką tapybą. Šie gležni augalai lyg vėjo atpūsti iš nebūties, jie atsinešė savo „biografijas“ – augimo, žydėjimo ir vy-timo...

Valerijos Dichavičienės, o ne kurio kito fotomenininko, portretines nuotraukas renkasi menininkai ir mokslininkai, leiddami savo knygas ir katalogus. Tai tarsi kokybės ženklas ant knygos viršelio ar tituliname puslapyje...

2010 metais tarptautinėje foto bienalėje Valerija Dichavičienė buvo pripažinta kaip geriausios kolekcijos autorė. Jos sukurtų portretų kolekciją sudaro apie 100 darbų. Įsivaizduokim, kaip monumentaliai atrodytų jų ekspozicija didelėje parodų salėje...

Dailininkas Vytautas Kalinauskas
1980 (1929–2001)

V. Dichavičienės paroda „Jie buvo greta mūsų“ svarbi dar vienu aspektu. Dabar išgyvename kartų kaitą. Ypač tai galima justi Vilniuje ar kitame Lietuvos didmiestyje, kur pro šalį gatve plaukia minios jaunų žmonių, kavinėse puotauja aibė jaunų lankytojų, koncertų salėse mirguliuoja džinsuoti jaunuoliai. Pro šalį švysčioja šviesūs veidai, madingi siluetai... Kitos svajonės ir kitokie siekliai, nei XX a. vidurio ar sovietmečio pabaigos miestiečių, atsimuša tuose jaunuose veiduose. Kitoniška apranga nei pilka spalva paženklintų *homo soveticus* atstovų...

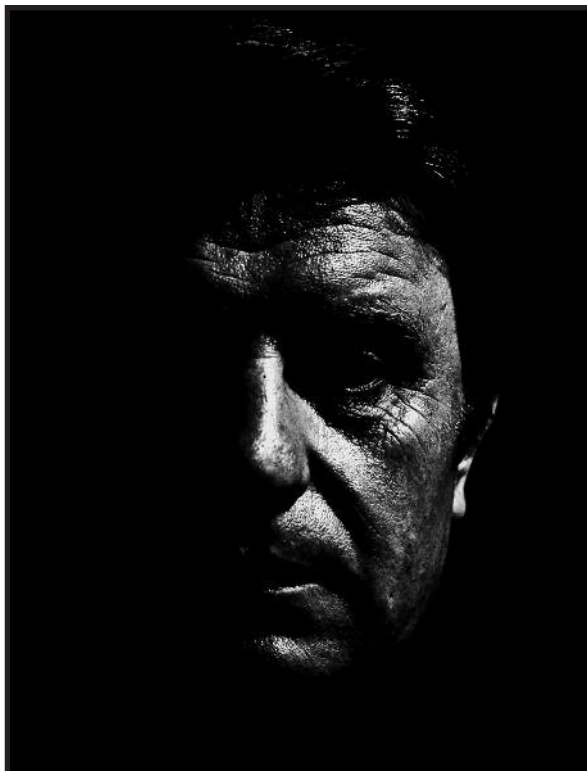
Išėjusiųjų Anapusybėn ir dar čia užsilikusių jų amžininkų gyvenimas ir laikas buvo rūstus, kietas, jis brandino branginti tas vertybes, į kurias šiandien pro pirštus pasižiūri jaunimas. Bet – laikas sėti ir laikas pjauti. Visiems vienodai ateina metas pažvelgti į save ir suvesti gyvenimo balansą. Nelengva tai atlikti kartų kryžkelėje...

Jie buvo šalia mūsų. Jie vis dar tebėra šalia mūsų, kol siekia mūsų atmintis. Nauja karta turės naujus vardus, naujus autoritetus. Tai dėsninga, prasminga ir savotiškai didu, nes laikas yra negailingai. Jis tiksi kiekvienai kartai vis kitu ritmu. Ar man, ar mums patinka šiandieninis ritmas? Laikas to neklausia ir nieko neklausio. Jis tiksi ir tiksi. O mums lieka tylus džiaugsmas, ateinantis iš tylos.

Menotyrininkas Vladas Drėma
1987 (1910–1995)

Poetas Justinas Marcinkevičius
1979 (1930–2011)

Dailininkė Domicelė Tarabildienė
1985.09.01 (1912.04.26 – 1985.09.08)

KNYGŲ APŽVALGA

Renata Šerelytė

Eglė Gudonytė. *Karta nuo Sibiro.*

Dokumentinis romanas. – Vilnius: Mintis, 2013

Eglės Gudonytės „Karta nuo Sibiro“ pirmiausia sudomino tuo, kad parašyta ne tremtinės Marijos, o jos anūkės Eglės, mano bendraamžės, augusios brandžiamame sovietmetyje, pamažu perėjusiam į stagnacijos ir irimo fazę. O pasakotoja, pagrindinis „aš“ romane – rašytojos mama Asta. Taigi savotiškas „tribalis“ siužetas, kaip bepažiūrėsi, naujiena tremties literatūros lauke, kaip ir eilėraščių ar žavių smetoninės Lietuvos kulinariinių receptų su netaisyta kalba įterpimas į teksto audinį. Įdomus ir pačios autorės subjektyvus balsas, nors jis ir kiek eklektiškas, pasidavęs lyrikos kaip vaizduojamojo žodžio meno kerams ir balansuojantis ant eilėraščio – lyrinės impresijos ribos.

Eglės mama Asta į Sibirą keliavo, suvyniota „rašto kietumo ryšulin“ (12 p.), taigi būdama kūdikis. Tremties vaikai sudarė savitą, galima sakyti, unikalią tremtinių grupę, kuri turėjo prisitaikyti prie naujos aplinkos ir kiek galima natūraliau į ją įsigyventi, priimti ją kaip duotybę. Todėl tokia įdomi yra jų prisitaikymo ir naujos tapatybės istorija – ne tik kaip aukų, bet ir kaip už išlikimą kovojančios, tremtyje subrendusios ir susiformavusios socialinės grupės.

Daugelį knygos epizodų būtų galima vadinti tradiciniais vargingos, alkanos ir beteisės tremtinių buities vaizdeliais, jei ne lengvai ironiška, o kartais ir sarkastiška autorės plunksna, kuri vargo vaizdelius paverčia gilesnę prasmę turinčiomis, į universalią raišką pretenduojančiomis miniatiūromis. Vienas iš labiausiai įsiminusių vaizdelių: nusivylimas „lietuvišku vaišingumu“, mat kaimynai, išsikepę pietums šunelį, nė kauliuko nepasiūlė užėjusiai ir nuo mėsos kvapo apsvaigusiai pasakotojos motinai.

Kitas epizodas: vietinis gyventojas, *altajcas*, pavarą arklį ant vaiko, norėdamas pasižiūrėti, kaip tas vaikas nelyginant „kirmėlaitė“, „ištrykš“ ant tvoros. Bet, anot pasakotojos, „žirgui nepasirodė įdomu, kaipgi aš ištrykščiau“ (37 p.), jis atsistojo piestu ir atsisakė vaiką sudtrypti. Ir pasakotojos ištarmė „Nuo tada gyvūnais pasitikiu labiau nei žmonėmis“ liudija, jei ne žmogiškumo, tai pasaulio pusiausvyros naudai. Iškreiptas, „kreivas“ pasaulis kartais bando atgauti savo buvusias harmoningas formas ne tik sąmoningai, tačiau ir pasąmoningai, instinktyviomis kūrinijos pastangomis. Neapsakomas gamtos grožis, grožio nesaikingumas, netaupumas, „kičas“, kaip sako pasakotoja, užplūstantis Al-tajaus taigą pavasarį ir vasarą – jis atrodo besas kaip negailestingos nužmoginimo sistemos pražiopsotas dalykas, kurio neturėtų būti, nes jis – akivaizdus įrodymas, kad egzistuoja viltis ir atpildas. Galbūt netgi prie Laptevų jūros, atšiauriausiomis sąlygomis, tokia viltis galėjo blykstelėti. Bet tai žino tik ten buvusieji.

Apskritai ši knyga man pasirodė gaivi ir jaunatviška, galbūt ji būtų ne nuobodi ir jaunam žmogui, nes parašyta neniurnant ir nedejuojant, su

žaisminga ironija, nevengiant šiuolaikinių aliuzijų. Pvz., keletas sakinių: „Didžiulis žalias kudlotas žvėris guli ant pilvo ir snaudžia. Lėtai šnopuoja, urkščia. Gerai išsiklausyk. Tas žvėris – taiga. Tu ropinėji jos žarnomis ir dalyvauji jos virškinime, lyg kokia geroji bifido bakterija“ (55 p.); „Rogučių, žinia, neturėdavom, *ale* ir nereikėjo – geriau už sušalusį karvašudį nieko nerasi! Jo forma ideali – tupdai karvašudžio viduriukan, kuris dailiai įlinkęs, lyg dubenėlis, savo sėdimąją ir čiūžt nuo kalno. Vajetau, kaip puiku! Ekologiška transporto priemonė...“ (62 p.).

Ir ne tik žaisminga ironija yra šios knygos privalumas. Štai, išgirdusi apie Sausio 13-osios įvykius, močiutė Marija atsisėdė lovoje ir ramiai, nepanikuodama peržvelgia kambarį: ką reiks susidėti, nes turbūt dabar vėl veš į Sibirą. Ką čia bepridėsi – epizodas puikus, išbaigiantis temą, liudijantis, kad laisvė – ne dovana ir ne kyšis. Liudijimą sustiprina ir šiuolaikinės aktualijos – pavyzdžiui, pono Broniaus Bradausko susirūpinimas Rusijos ambasatoriaus jausena ir noras pakoreguoti istorinį filmuką, kad jis būtų „teisingesnis“, ir slapsti jį palaikančių partijos kolegų skambučiai. Ir šiuolaikinės meninės aktualijos – kad ir kino filmo „Ekskursantė“ finalas.

Bala nematė tų gerų KGB majorų, kurie padeda vaikui grįžti namo – komunizmas kartais irgi rodydavo žmogišką veidą, nors tos pastangos primindavo grimasą. Bet kai grįžusi namo tremtinė randa namus beveik nepaliestus, o palėpė – netgi paliktų grūdų, kurie gražiai ir simboliškai byra, kyla klausimas, ar dėl meninių priemonių verta aukoti istorinę tiesą?.. Kuri liudija, kad grįžę tremtiniai rasdavo namus išvogtus, išniekintus, suniokotus, apgyventus svetimų, paverstus stribynėmis. Jeigu taip jau norisi grožio, tegu žydinčių obelų žiedlapiai „lyriškai“ leidžiasi ant suniokotų namo grindų (arba aslos, nes neretai ir grindlentes išplėsdavo ir išnešdavo). Bet šitaip būtų nelyriška ir negražu. Kita vertus, ir visas KGB majorų gerumas pasirodytų besas dirbtinis. Taigi dūsaukime ir grau-dinkimės, o ironiją ir sarkazmą palikime kritikams, jie vis tiek nieko nesupranta.

Edgar Hilsenrath. *Nacis kirpėjas.*

Romanas. Iš vokiečių kalbos vertė Teodoras Četrauskas.

– Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013

Buvusio esesininko, pasisavinusio savo vaikystės draugo Iciko Finkelšteino tapatybę, istorija ne tik groteskiška, bet, ko gero, ir niekada nesenstanti, liudijanti, kokie lankstūs ir einantys iš kartos į kartą ir iš sistemos į sistemą chameleoniški politinių prisitaikėlių vaidmenys. Esesininkas Maksas Šulcas dalyvavo žydų žudynėse, paskui pasinaudojo Iciko Finkelšteino dokumentais, išvyko į Palestiną ir gyveno kaip žydas, tapo puikiu kirpėju. Nėgana to, šis vaidmuo tęsiasi ir toliau – naujasis Icikas dalyvauja kovose už Izraelio valstybę, vėl žudo. Miršta sulaukęs gilios senatvės, didžiai gerbiamas kaip Izraelio didvyris.

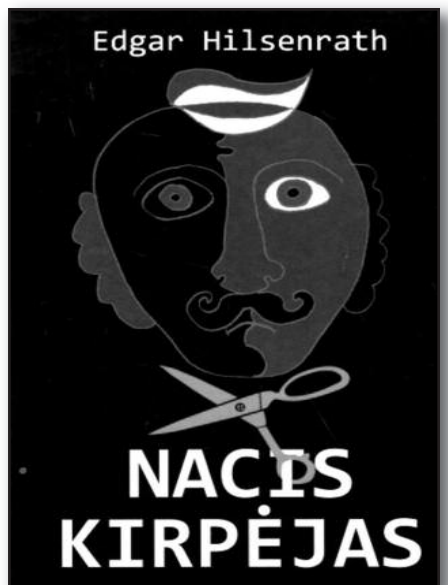
Dvilypumas taip įaugęs į jo sąmonę, kad galbūt niekada taip ir neat-siskleidžia tikrasis veikėjo aš: jis visada *kitas*, jo tapatumas neapibrėžtas.

Na, nėra ko norėti, juk Maksas Šulcas – kekšės motinos vaikas, nevykėlio motinos sugyventinio prievartautas ir muštas. Veikiausiai šiuo atveju būtų galima prisiminti populiarią teoriją apie maniakus, kurių fobijas ir manijas išugdė prievarta, patirta vaikystėje, tačiau autorius, regis, žiūri į tai su ironija – ko vertas vien Hitlerio susirinkusių pasiklausyti žmonių minios apibūdinimas: susirinko visi, „kuriems kada nors buvo užvelėta per labuonę – gerojo Dievo ar žmonių“ (52 p.). Taigi Maksas su savo antruoju aš Iciku Finkelšteinu kartu eina į mokyklą, siekia karjeros, išmoksta žydų papročių, kalbos, elgesio, susipažįsta su žydų kultūra, perima jų tradicijas. Tačiau visa tai yra ne tam, kad Maksas būtų perimtosios kultūros žmogus, tai veikiau instinktyvus ruošimasis dvilypiam egzistavimui, padiktuotas galbūt ne tiek žmogiškosios sąmonės ir proto, kiek pasąmonės – autorius, pabrėždamas „varliškas“ Šulco akis, tarsi pabrėžia ir šaltą, chameleonišką jo prigimtį. Šita prigimtis paradoksaliai prisitaiko prie situacijos – Šulcas ištveria karą, pokarį, sumaniai lavi-ruoja juodojoje rinkoje, emigruoja į Izraelį ir naudojasi visomis antrosios – žydiškosios – tapatybės teikiamomis privilegijomis.

Tačiau autorius ne tik meistriškai pina siužetą ir svaigina pikantiškais beigi netikėtais siužeto posūkiais – jis tikslingai naudoja satyrinius elementus, o jo stilius žaižaruoja žydišku humoru, kuris ne tik juokina, bet ir šurpina. Ko verta vien kelionė į Palestiną palaikiu upiniu laivu „Egzitas“, vadovaujamu kapitono Teiresijo Papo, su „tarptautine įgula“ ir tvarką laive prižiūrinčia „organizacija“ (žydų gynybos armija Palestinoje). Kita vertus, psichologiškai pamatuotas autoriaus sumanymas suteikti Maksui Šulcui apgaulingos satisfakcijos reikavimą: jis nuolat kalba apie Maksi Šulcą kaip apie masinį žudiką, kurio kaltę reikia įrodyti, reikia jį sugauti ir nubausti, demaskuoti ir sutriuškinti, žinodamas, kad tai beveik neįmanoma, nes nelikę nei liudininkų, nei dokumentų. „Žmonės man sako: – Nebegalvokite apie tai! Antraip pražūsite! Galvokite apie ateitį, pone Finkelšteina!... o ne apie praeitį!“ Ir aš jiems atsakau: – Aš visuomet tai darau!“ (241 p.).

Galima būtų teigti, kad toks dvilypio personažo elgesys yra nuoseklus ir sąmoningas, įtvirtinant naują žydiškąją tapatybę, tačiau nuolat minint, iškeliant Makso Šulco asmenybę, liudijama, kad senoji tapatybė niekur nedingo, maža to, ji netgi auga ir skleidžiasi, prisitaiko prie naujų sąlygų. Tai liudytų veikėjo išjungimas į naujas žudynes Palestinoje. Toks pasirinkimas apibūdinamas labai paprastai: jeigu neišdegė 1933 metais, antrąsyk negalima prakišti. Todėl Maksas – Icikas visu kūnu ir siela, „o jei neturi sielos, tai tik kūnu“ (370 p.) kovoja už naująją Izraelio valstybę ir netgi tampa didvyriu, nusipelnysiu žmogumi, garbingu apdovanojimų laureatu.

Autoriaus talentą liudija ir santūrus paskutinis romano epizodas: Makso mirties scena. Nacis kirpėjas miršta, nors jam persodinta rabino širdis (ne simboliškas, veikiau ironiškas

autoriaus sumanymas), kalbėdamasis su pirmos instancijos teisėju Volfgangu Richteriu, vienu iš „Egzito“ keleivių. Pokalbis labai paprastas – netgi per-dėm paprastas, atpildo laukiantis skaitytojas gali pasijusti nuviltas, ypač jeigu tikėjosi triuškinančio demaskavimo ir išviešinimo, ir ugningų kalbų iš abiejų pusių – teisėjui gal ir užtektų tam parako, bet miršančiajam vargiai. Miršančiųjų kalbų paprastai klausytis einama į operą. Tačiau užuolaidos, kurios pavirsta juodais sparnais, ir vėjas, kurį mirštantysis *mato*, liudija, kad teismas, kuriam Maksas atiduodamas, yra galbūt ne tik anapus realybės, bet ir anapus žodžių. Maksas nulekia anapusbėn kaip besvoris plastiko maišelis, nešamas vėjo, kuris yra jo nužudytų aukų kvėpavimas.

Ne veltui Šventojo Rašto eilutėmis kalbama apie širdies svėrimą ant svarstyklių. Tai lyg pranašiškas numatymas to, kad žodžiai taps beverčiai, tarnaus nebe tiesai, o melui, demagogijai, įvairioms manipuliacijoms. Todėl ir rūstusis teismas galbūt bus *anapus* žodžių. Tada man pasidaro gaila pono, kuris televizijos studijoje, pakėlęs akis į lubas, kukliai prisipažįsta esąs vertas ramios vietelės danguje, nes daug nusipelnė Lietuvai ir nepriklausomybei. Komunistas kirpėjas – ką čia bepridursi.

„Literatūra ir menas“, 2013 lapkričio 15 d.

Recenzijos pateiktos sutrumpintos

Kultūros kronika

2013 11 08 Nacionaliniame dramos teatre Vilniuje įvyko Kazio Binkio „Atžalyno“ premjera (režisierius – Jonas Vaitkus). Prieš 80 metų parašytą pjesę Jonas Vaitkus stato pirmą kartą – dėl joje išlikusios vertybių dvasios. „Kadangi žmonės pripratę prie stambių gabaritų, niuansavimas išnykęs iš vertinimo kategorijos. Žmonės, kurie kilogramais ryja reklamą arba šou dalykus, jie čia nieko nepastebės, o tie žmonės, kurie jaučia virpesius, niuansus, pustonių, pastebės“, – aiškina J. Vaitkus. Pagrindinį Petro vaidmenį spektaklyje kuria Muzikos ir teatro akademijos studentas Petras Kuneika. „Mane labiausiai užkabino vardas, nes aš iš karto kaip Petras. Šiaip niekur nerasi lietuvių literatūroje Petro, tai užsikabinau, su dviguba energija skaitydavau. Jis atitinka tą vardo reikšmę – uola, stengiuosi to laikytis. Apskritai ta medžiaga su jaunimu glaudžiai susijusi, tas jaunimas dabar kitoks, bet siekiai tie patys“, – sako aktorius P. Kuneika. Spektaklyje skamba K. Binkio sūnaus Gerardo Binkio balsas. Dalis „Atžalyno“ kūrybinės grupės vasaros pradžioje lankėsi pas jį, tačiau rugpjūtį, nesulaukęs premjeros, jis mirė. Urna su jo palaikais ant rąją premjeros dieną bus pervežta į Kauną ir palaidota tėvo kape.

2013 11 06 – 2013 11 30 jau aštuonioliktą kartą lankytojus kviečia tarptautinės Vilniaus ekslibrisų ekspozicija. Bienalės žiūrovai pamatys 263 ekslibrisus, kuriuos sukūrė 53 autoriai iš 19 pasaulio šalių. Šį kartą bus galima susipažinti ir su rečiau mūsų šalyje eksponuojamų Brazilijos, Indijos, kitų tolimų kraštų dailininkų kūryba, įvertinti, kaip jų darbuose persipina nacionalinio meno tradicijos ir autorių individualybės išraiška. Ištekimi ekslibrisų parodų lankytojai vėl ga-

lės pasimėgauti argentiniečių, belgų, estų, bulgarų, italų, latvių, lenkų, rumunų, serbų ir kitų šalių dailininkų darbais. Bienalė – konkursinė. Vertinimo komisija (pirmininkas – dailininkas, Nacionalinės premijos laureatas Valentinas Antanavičius) trims dalyviams skyrė laureatų medalius, dar dešimt geriausių ekslibrisų autorių bus apdovanota diplomais.

2013 11 05 – 2013 12 08 Vytauto Kasiulio dailės muziejuje Vilniuje vyks paroda „Mykolo Raubos Vilnius“. Pasak muziejaus direktoriaus Romualdo Budrio, antroji Lietuvos dailės muziejaus sumanyto parodų ciklo „Europos miestai“ paroda „Mykolo Raubos Vilnius“ yra svarbus tarptautinio bendradarbiavimo projektas, skirtas Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai. Parodoje pristatomas vienas ryškiausių Vilniaus tarpukario menininkų, aktyvus įvairių meninių institucijų narys, meno pedagogas, tapytojas peizažistas Mykolas Rauba. Dailininko kūryba pas mus iki šiol žinoma labai fragmentiškai, nes Lietuvoje šio menininko kūrinių yra nedaug, didžioji jų dalis sutelkta Lenkijos muziejuose ir privačiose kolekcijose. Parodoje eksponuojami 34 tapybos darbai – dailininko pamėgti Vilniaus bei jo apylinkių peizažai – ir įvairi dokumentinė medžiaga. Ekspонатus parodai skolino Varšuvos nacionalinis muziejus, Balstogės Palenkės muziejus, Vilniaus dailės akademijos muziejus, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Gamtos tyrimų centras, unikalią archyvinę medžiagą – Lietuvos centrinis valstybės archyvas.

Blekaitis

Atkelta iš 2 psl.

„Pasidalinės tarp poezijos ir teatro“

Kultūriniame, literatūriniame pasaulyje J. Blekaitis paliko neišdildomus pėdsakus. Intensyviai darbavosi žurnalistikos srityje: rašė ir publikavo straipsnius „Lietuvių enciklopedijoje“, „Metmenyse“, „Aiduose“, „Lituanus“, „World literature today“ ir kitur. Ypatingai vertingi jo parašyti atsiminimai apie savo mokytojus, artimus draugus menininkus. Naudodamasis plačia faktologine medžiaga, su gilia psichologine išvalga piešia savo mokytojo B. Sruogos paveikslą. Rašo apie aktorius A. Rūką, H. Kačinską, režisierius R. Juknevičių, A. Jakševičių, O. Žilinską, poetus H. Radauską, A. Mackų, rašytoją A. Škėmą. Parengė pomirtinį artimo draugo H. Radausko poezijos rinkinį *Eilėraščiai* (1978). Pataisęs ir gerokai papildęs, išleido savo diplominį darbą – monumentalią teatro istorijos studiją „Algirdas Jakševičius – teatro poetas“ (išleista Vilniuje, 1999). J. Blekaitis jau Lietuvoje buvo išgarsėjęs savo vertimais iš rusų bei lenkų kalbų. Vertė Ivaną Buniną, A. Achmatovą, W. Shakespearą. Išvertė J. Brodskio „Lietuvišką divertismentą“, I. Ivasko „Baltiškas elegijas“, Č. Milošo „Miestą be vardo“. Apie pastarąjį vertimą rašė vertėjai, literatūros kritikei Birutei Ciplijauskaitei: *Pabaigai neiškęsiu nepasigyręs: ką tik baigiau perrašyti kažin kelintą kartą savo užsimotą vertimą iš Česlovo Milošo. Tai dvylikos nelygaus ilgumo fragmentų kūrinys, gal vadintinas poema, „Miesto bez imieni / Miestas be vardo/. Padėjau ypač daug triūso, nes mano lenkų kalba labai ribota, tad teko klaustis žinančių paaiškinimo ir nardyti po žodynus. Poema patraukė sunkumu ir drauge artumu. Ji sukasi apie Vilnių, autoriaus reminiscencijas iš įvairių laikotarpių ir Adomą Mickevičių. Kavolis žada paskelbti Metmenyse, o man dabar reiks paprašyti Milošo leidimo.* (1982 IV 26).

Jurgis Blekaitis nuo gimnazijos suolo kūrė eilėraščius ir tik Amerikoje išleido du poezijos rinkinius „Vardai vandenims ir dienoms“ (1954) ir „Rudens ritmu“ (1979). Kas pastūmėjo poezijos link? Atsiminimuose rašė: *Pirmoji mano literatūros mokytoja buvo mama – nejuociom, nemokydama, tik savo pavyzdžiu. Viena, ji turėjo gerą klausą ir dainuodavo. <...> Tai man buvo poezija, sustiprinta ritmo ir melodijos – iki šiol neatsispiriama. Mama taigi buvo teatras, ypač opera, kurion mane pirmą kartą nusivedė septynių ar aštuonių metų“. Su begaline pagarba prisimindavo mokytoją lituanistą Zigmą Kuzmicką, kuris išmokė mylėti lietuvišką žodį, knygą. Daug skaitė, knygos tapo aistra visam gyvenimui. Jaunuoliško susižavėjimo objektais buvo F. Cooperis, J. Londonas, O'Henry, M. Twainas, buvo pakerėtas V. Hugo „Paryžiaus katedros“, neišdildomą išpūdį paliko M. Lermontovo „Mūsų dienų herojus“ bei „Demonas“; E. M. Remarque „Kelio atgal nėra“. Įstojęs į Vytauto Didžiojo universitetą studijavo lietuvių ir prancūzų kalbą bei literatūrą, klausėsi slavistikos paskaitų. Autoritetingų profesorių patartas,*

skaitė studijines knygas, kurios, pasak jo, *padėjo ne vien išgyventi ar pajusti, bet ir suprasti vidinį literatūrinės kūrybos struktūros pobūdį, formos dalykus, stilių.* Skaitė Rilkę, Tuwimą, Lechonį. Tyrinėjo S. Jesečiną, žavėjosi A. Achmatovos kūryba, pakerėjo Borisas Pasternakas. *Esu pasidalinęs tarp poezijos ir teatro – gal todėl, nedaug teesu nuveikęs, tačiau man pačiam du laukai artimi. <...> Rašyti norėjau nuo gimnazijos laikų, kada tapau didžiausių knygų ryjūnu, bėgau į teatrą, bet svajojau tik apie literatūrą. <...> Mane gi tada buvo stačiai pritrenkęs fantastiško metaforų originalumo, virtuoziško asonansų ir aliteracijų Borisas Pasternakas, nors žavėjausi ir Antano Miškinio bei Aisčio (Kossu – Aleksandravičiaus) lyrika, – rašė J. Blekaitis.*

Vokietijoje dailininko K. V. Jonyno pakviestas studijavo Freiburgo Meno ir amatų mokykloje. J. Blekaitis išitraukė į studentišką gyvenimą, bendradarbiavo lietuviškuose laikraščiuose ir žurnaluose, akademinio jaunimo laikraštyje, vėliau žurnale „Šviesa“. Daug skaitė, lankė muziejus, gėrėjosi meno kūrinių, klausėsi simfoninės muzikos, domėjosi dramaturgija, studijavo filosofijos veikalus. Skaitė André Gide'ą, Paul Valery, Rilkę. Tyrinėjo ir konspektavo G. G. Jungo, S. Kierkegaardo, Heideggerio veikalus. Skaitė straipsnius apie poetikos subtilybes, kruopščiai susikonspektavo J. Pfeiffer straipsnį „Kaip priimti poeziją?“ Tyrinėjo „estetiko ir etiko“ gyvenimą bei kūrybą. Vienoje knygelėje įrašė: *Poezija leidžia mums dalyvauti pakilioje ir išryškintoje, esminėje išgyvenimo formoje, – ir tai ne svetimo, bet savo pačių gyvenimo formoje. Poezija teikia laimės: ji paliečia mus giliausioje mūsų būties esmėje, nes poetinė forma yra dvasinga ir nuotaikinga. Grožis ir tiesa mūsų priimami vienkart, kaip vienuma. V*

Vokietijoje bei pačiame Freiburge buvo susispietę nemažai meno ir kultūros žmonių. J. Blekaičio gražūs bičiuliški santykiai, užsimezgę dar Lietuvoje su kai kuriais literatūros žmonėmis, tęsėsi ir Vokietijoje, Amerikoje. Diskutavo su A. Škėma, H. Radausku, A. Rūku apie gyvenimo prasmę, kūrybos esmę. Susirašinėjo su savo artimiausiu draugu – Vytautu Aleksandru Jonynu (švelniai vadino jį Džoniu). Iš savo draugų prašė patarimų dėl eilėraščių publikavimo. Pluoštą eilėraščių nusiunčia V. A. Jonynui, tariasi su H. Radausku, duoda pasikaityti A. Rūkui. Draugai ragino leisti knygelę. Laiške „Džioniui“ J. Blekaitis rašė: *...Užteko to, kad akimirkai draugas ar mergaitė išiklausydavo į keistoką žodžių pykę, kada man norėdavosi kažkaip pilniau ir lyg iš gelmių, iš pasąmonės beveik kam nors išsakyti. <...> Radauskas, kuris, kaip minėjau, mane labai padąsina spausdintis, drauge neabejodamas tvirtina, kad niekam nepatiks, nei poetams, nei visuomenei. Bet siūlo „spjaut į barzdą ir pradėt viešą gyvenimą“. <...> Išeiti viešumon – reikia drįsti imtis atsakomybės už savo žodį, nebijoti išstatyti jo nesupratimui, pajuokai, tikintis rasti kažkur rezonansą, kad vis mažiau, kuris sugriautų burbulinę sąvoką „rašau pats sau“ (1947 9 14, Augustdorf).*

Pabaiga kitame numeryje